

шиностроение – это ведущая отрасль промышленности, что обусловлено решающей ролью в повышении производительности общественного труда, научно-технического прогресса, материального благосостояния народа.

Ключевые слова: машиностроение, постиндустриальная экономика, промышленные предприятия, ВВП, конкурентоспособность, экспорт, импорт.

The aim of the article is to study modern consisting of the Ukrainian mechanical engineering. Problems and prospects of development of this industry are exposed. It is well-proven, – an engineer is leading industry of industry, that is conditioned a decision role in the increase of the public labour, scientific and technical progress, financial welfare of people productivity.

Key words: engineering, post-industrial economy, industrial enterprises, GDP, competitiveness, exports, imports.

Надійшло 15.10.2010.

УДК 330.101.541(4)

А.С. Магдич

АНАЛІЗ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ЕКОНОМІЧНОЇ ДИНАМІКИ ТА ФУНДАМЕНТАЛЬНИХ МАКРОЕКОНОМІЧНИХ ПОКАЗНИКІВ У КРАЇНАХ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ТА СХІДНОЇ ЄВРОПИ

У статті досліджено взаємозв'язок економічного зростання з кількістю зайнятих, сукупним зовнішнім боргом, величиною експорту, кредитом приватному сектору та обсягами прямих іноземних інвестицій; надано якісну оцінку отриманих залежностей.

Ключові слова: економічне зростання, фактори економічного зростання, циклічність, країни Центральної та Східної Європи.

Вступ. Проблеми економічного розвитку та економічної циклічності активно обговорюються у сучасній науковій літературі. Особливої актуальності ці питання набули в ході останньої світової фінансово-економічної кризи, яка, за загальним визнанням, стала результатом сплетіння багатьох циклів: короткострокових, середньострокових, інвестиційних, «довгих хвиль» тощо. Саме економічна циклічність стала предметом обговорення на численних міжнародних наукових конференціях, зокрема на Першому та Другому Міжнародному Нобелівському економічному форумі «Світова економіка XXI століття: цикли та кризи» (Дніпропетровськ, 2008 та 2010 рр.), на 19-му та 20-му економічних форумах у м. Криниця (Польща, 2009 та 2010 рр.).

Незважаючи на значну увагу до зазначених проблем, залишається до кінця не з'ясованим питання щодо взаємозв'язку між економічною динамікою та деякими її факторами. Сьогодні важливо визначитися зі ступенем впливу того чи іншого фактора на економічне зростання не тільки на загальнотеоретичному, причинно-наслідковому рівні, але й перевірити наукові гіпотези аналізом статистичного матеріалу, виявити кількіс-

ні залежності, які зможуть бути основою для економічного прогнозування динаміки окремих країн та їх груп.

Метою статті є дослідження кількісного взаємозв'язку між показниками економічної динаміки та кількома класичним факторами економічного зростання у країнах Центральної та Східної Європи (ЦСЄ) на підставі аналізу відповідної статистичної інформації.

Виклад результатів дослідження. Одним з ключових факторів економічного зростання є трудові ресурси країни. У зв'язку з тим, що в економічній теорії зростання економіки розглядається як виробнича функція, а композитний продукт виробляється за допомогою двох факторів виробництва – капіталу і праці, теоретично, збільшення використання праці приводить до збільшення випуску продукції на таку ж величину.

Проаналізуємо динаміку зміни кількості зайнятих та її взаємозв'язок з ВВП на душу населення в країнах регіону. Показником міри тісноти зв'язку є коефіцієнт детермінації (табл. 1).

Таблиця 1

Коефіцієнт детермінації між ВВП на душу населення (ПКС) та кількістю зайнятих

Країна	Період, що аналізується, рр.	R ²
Білорусь	1992–2009	0,279
Болгарія	1996–2006	0,594
Хорватія	1996–2009	0,555
Чехія	1995–2009	0,277
Естонія	1993–2009	0,137
Угорщина	1992–2009	0,160
Латвія	1992–2009	0,133
Литва	1992–2009	0,133
Польща	1993–2009	0,430
Румунія	1992–2009	0,223
Росія	1992–2009	0,583
Сербія	2004–2009	0,320
Словаччина	1993–2009	0,506
Словенія	1995–2009	0,790
Україна	1995–2009	0,543

Отже, лише тільки щодо Словенії маємо стійкий зв'язок, щодо п'ятих країн (Болгарії, Хорватії, Росії, Словаччини та України) – помітний зв'язок, щодо решти країн – зв'язок відсутній.

Як бачимо, у деяких випадках спостерігається відсутність зв'язку між зміною ВВП і кількістю зайнятого населення, або навпаки – стійкий зворотний зв'язок між цими показниками. Наприклад у Білорусі до 2000 р. ВВП на душу населення та кількість зайнятих змінювалися в одному напрямі, а з 2001 р. – у зворотному: зменшенням кількості працюючих супроводжувалося стійким зростанням ВВП на душу населення. Подібні ситуації мали місце в різних країнах у різні роки: в Чехії, Болгарії, Хорватії та інших країнах у 1997–1998 рр. Можливе пояснення цього факту – зростанням продуктивності праці. Інтерпретація отриманих ре-

зультатів потребує більш детального аналізу з урахуванням національної специфіки кожної економіки регіону.

Ще одним фактором, що викликає дослідницький інтерес у процесі аналізу економічної циклічності країн ЦСЄ, є обсяг зовнішнього боргу. Проблема зовнішнього боргу привертає увагу вчених і економістів, починаючи з 1980-х рр., коли стала очевидною неспроможність деяких країн, що розвиваються, обслуговувати свій борг. З тих пір інтерес до проблеми зовнішнього боргу зростає у зв'язку з фінансовими і торговими кризами, які відбувалися у Мексиці, Південно-Східній Азії і Росії, Аргентині та інших країнах Латинської Америки, а також зі зростаючою заборгованістю країн Африки.

Економічна теорія стверджує, що зовнішній борг здатний впливати на економічний розвиток як позитивно, так і негативно. Неокласичні теорії зростання, виходячи з передумов постійного ефекту від масштабу і зниження граничної продуктивності капіталу, передбачали, що зовнішнє фінансування стимулюватиме зростання в менш розвинутих (менш забезпечених капіталом) країнах і вестиме до вирівнювання рівня розвитку всіх країн. Проте ендогенні теорії зростання показали обмеженість цього підходу, довівши необов'язковість виконання вихідних передумов [2, с. 8].

З іншого боку, зовнішній борг може, навпаки, уповільнювати економічне зростання. Цей механізм описує, наприклад, теорія боргового навісу, розроблена Кругманом і Саксом. Кругман визначає борговий навіс як ситуацію, за якої приведена вартість майбутніх доходів не перевищує витрати з обслуговування зовнішнього боргу (Krugman, 1989). Загроза боргового навісу виникає, коли країна не може повністю розрахуватися за отриманими раніше кредитами. Борговий навіс призводить до того, що платежі за боргами стають позитивною функцією від обсягів виробництва (Sachs, 1989), що, у свою чергу, позбавляє країни стимулів до інвестування, оскільки майбутні доходи від інвестицій будуть направлятися на виплату зовнішнього боргу. Крім того, скорочуються витрати на розвиток людського капіталу, економічні реформи і політику макроекономічної стабілізації, що веде до зниження рівня продуктивності в економіці [2, с. 9].

Емпіричні дослідження в основному підтримують ідею подвійного впливу зовнішнього боргу: невеликий розмір зовнішнього боргу веде до прискорення зростання економіки, але після певного рівня його вплив стає протилежним [7].

Проте існують і роботи, які емпірично доводять, що між економічним зростанням і зовнішнім боргом існує зворотно пропорційний (лінійний) взаємозв'язок. Частково це пов'язано з вибірками країн, на підставі яких проводяться дослідження.

Критикуючи лінійну залежність, деякі автори стверджують, що такий підхід призводить до недооцінки негативного ефекту від надмірно високого рівня зовнішнього боргу. Як альтернативу вони пропонують залежність у вигляді перевернутого V або U. При цьому вони не роблять висновку про те, який з цих варіантів переважаючий [10].

Pattillo, Poirson, Ricci (2004) і Schclarek (2004) намагалися визначити канали, через які зовнішній борг впливає на зростання. Вони дійшли висновку, що такий вплив відбувається через зниження продуктивності в

економіці (яка оцінювалась ними як загальнофакторна продуктивність), а не через скорочення потоку інвестицій. У той же час Easterly (2001) стверджує, що залежність між зовнішнім боргом і зростанням насправді йде в протилежному напрямі – це економічне зростання зумовлює рівень зовнішнього боргу [6].

Дослідження взаємозв'язку зовнішнього боргу й економічного зростання у постсоціалістичних країнах зумовлює короткі ряди даних і обмежений вибір доступних для всіх країн показників, що дуже скорочує можливі напрями дослідження (табл. 2). Отримані дані свідчать про наявність сильного лінійного взаємозв'язку між показниками по всіх країнах регіону, за винятком України, де спостерігається помірний зв'язок.

Таблиця 2

**Коефіцієнт детермінації між ВВП на душу населення (ПКС)
та сукупним зовнішнім боргом**

Країна	Період, що аналізується, роки	R ²
Білорусь	1993–2008	0,917
Болгарія	1992–2008	0,878
Хорватія	1992–2008	0,966
Чехія	1993–2009	0,975
Естонія	1996–2008	0,974
Угорщина	1992–2008	0,867
Латвія	1992–2008	0,991
Литва	1993–2008	0,955
Польща	1992–2008	0,905
Румунія	1992–2008	0,966
Росія	1992–2008	0,718
Сербія	1993–2008	0,778
Словаччина	1993–2008	0,983
Словенія	1993–2008	0,943
Україна	1993–2008	0,678

Наступним фактором, що зумовлює зростання ВВП, є прямі іноземні інвестиції (ПІІ). Потенційні вигоди від прямого інвестування для країни-реципієнта надзвичайно великі. Для трансформаційних економік Центральної та Східної Європи їх цінність особливо зростає. ПІІ – джерело додаткового продуктивного капіталу, вкрай дефіцитного ресурсу в умовах глибоких структурних реформ у постсоціалістичних економіках. Іноземні інвестиції є у цьому сенсі важливим фактором структурної трансформації економіки. В умовах економічної трансформації ПІІ сприяють становленню нової інституційної структури ринкової економіки, зміцнюють господарські зв'язки, що зароджуються між економічними суб'єктами на ринковій основі.

Приплив ПІІ до країн Центральної та Східної Європи був важливим фактором на першому етапі процесу приватизації у перехідний період. Але й сьогодні істотний приплив іноземного капіталу і висока процентна частка ПІІ у ВВП відіграють життєво важливу роль у країнах Цен-

тральної та Східної Європи і є важливими показниками глобалізаційних процесів, що відбуваються в регіоні. Література містить опис достатньої кількості емпіричних досліджень, присвячених вивченню позитивної кореляції між ПІІ та економічним зростанням [3, 4, 11].

Так, Хансен і Ренд назвали ПІІ найважливішим фактором економічного зростання і підвищення рівня життя для країн, що розвиваються. Також вони обґрунтували наявність позитивної кореляції між ПІІ і економічним зростанням за умови, що приймаючі країни досягли мінімального рівня освіти і розвитку інфраструктури [8].

Розрахуємо коефіцієнт детермінації між ВВП на душу населення (ПКС) та припливом ПІІ (табл. 3).

Таблиця 3

Коефіцієнт детермінації між ВВП на душу населення (ПКС) та припливом ПІІ

Країна	Період, що аналізується, роки	R ²
Білорусь	1993–2008	0,764
Болгарія	1992–2008	0,915
Хорватія	1992–2008	0,895
Чехія	1995–2009	0,216
Естонія	1993–2008	0,913
Угорщина	1992–2008	0,345
Латвія	1992–2008	0,603
Литва	1993–2008	0,642
Польща	1993–2008	0,783
Румунія	1992–2008	0,896
Росія	1992–2008	0,926
Сербія	2000–2008	0,799
Словаччина	1993–2008	0,314
Словенія	1993–2008	0,410
Україна	1993–2008	0,764

Приплив прямих іноземних інвестицій різко збільшився за останні два десятиліття майже в кожному регіоні світу. Кількість емпіричних досліджень ролі ПІІ у приймаючих країнах, показують, що ПІІ є важливим джерелом капіталу і, як правило, пов'язані із створенням нових робочих місць і зростанням передачі технологій, що сприяє економічному зростанню приймаючих країн [5]. Інші дослідники підтвердили існування позитивного і значущого взаємозв'язку між ПІІ й економічним зростанням у Сполучених Штатах та Китаї [3, 11].

Важливість ПІІ як найважливішого інструменту розвитку і модернізації економіки Росії на початковому етапі перехідного періоду описано Брокком.

Згідно з розрахунками і прогнозами 20-го Економічного форуму, що відбувся 8–11 вересня 2010 р. у Криниці (Польща), три країни з відсутнім наявним зв'язком між припливом ПІІ та економічним зростанням – Чехія, Словаччина та Словенія – входять до групи країн з низьким ступе-

нем уразливості до кризи, а Угорщина – до групи країн із середнім ступенем уразливості [12]. Для більш детальної інтерпретації отриманих даних доцільно проаналізувати валові національні нагромадження та інші складові валового національного продукту.

Гіпотеза про наявність позитивного зв'язку між темпами зростання реального ВВП та обсягами зовнішньої торгівлі висувалася та перевірялася у багатьох дослідженнях.

Відомо, що чистий експорт є компонентом ВВП. Якщо зниження валютного курсу на внутрішньому ринку стимулює зростання чистого експорту, це означає, що така тенденція курсу національної валюти за незмінних інших умов сприяє зростанню ВВП, тобто економічному зростанню, і навпаки. Однак чистий експорт, отже, і ВВП, змінюються по-різному в умовах плаваючого і фіксованого валютного курсу. Розглянемо ситуацію з плаваючим валютним курсом.

Зворотна залежність між експортом і валютним курсом пояснює не-ефективність протекціоністських заходів за умови зростання курсу національної валюти. У такому разі протекціоністське скорочення імпорту не компенсуватиметься зростанням експорту. Чистий експорт може навіть знизитися, якщо темпи зменшення експорту перевищать темпи скорочення імпорту. Як наслідок, протекціонізм не призведе до зростання національного доходу за умови зростаючого валютного курсу.

За умови фіксованого валютного курсу політика протекціонізму може привести до зростання ВВП. У цьому разі процес розгортається за такою схемою. Зростаючий ринковий курс національної валюти підвищує попит на більш дешеву іноземну валюту. Суб'єкти ринку починають скуповувати і продавати її Національному банку в обмін на внутрішню валюту за фіксованим курсом. Це, у свою чергу, збільшує пропозицію національної валюти. Так триватиме до тих пір, поки ринковий та фіксований курси не будуть збігатися. У такій економічній ситуації протекціоністськими заходами штучно скорочується імпорт. У той же час завдяки фіксованому валютному курсу експорт не змінюється. Це означає, що в підсумку чистий експорт збільшується і забезпечує зростання національного доходу. Щоб визначити, який вплив має експорт країн Центральної та Східної Європи на зростання їхнього ВВП, прорахуємо коефіцієнти детермінації (табл. 4).

З даних табл. 4 видно, що у всіх країнах регіону, за винятком України, зміна обсягів експорту суттєво впливає на економічне зростання. За чотирнадцятьма країнами коефіцієнт детермінації більше ніж 0,8, що свідчить про сильний взаємозв'язок. Але питома вага експорту у ВВП країни дорівнює лише 80% середньорегіонального показника, тому слід шукати інші, наприклад інституціональні фактори, що впливають на економічне зростання в Україні.

Зв'язок між темпами приросту ВВП та величиною кредиту приватному сектору у відсотках до ВВП було досліджено багатьма вченими [1, 9].

Величина кредиту приватному сектору, виражена у відсотках ВВП, є найбільш важливим комплексним індикатором фінансового розвитку. Зокрема встановлено, що збільшення цього показника на 1 процентний пункт приводить до підвищення щорічної швидкості економічного зростання на 0,15–0,2 процентних пункта.

Таблиця 4

Коефіцієнт детермінації між ВВП на душу населення (ПКС) та експортом

Країна	Період, що аналізується, роки	R ²
Білорусь	1993–2009	0,935
Болгарія	1992–2009	0,964
Хорватія	1995–2008	0,98
Чехія	1995–2009	0,994
Естонія	1993–2008	0,983
Угорщина	1992–2008	0,987
Латвія	1992–2008	0,987
Литва	1993–2008	0,980
Польща	1993–2009	0,979
Румунія	1992–2009	0,983
Росія	1992–2009	0,975
Сербія	2000–2009	0,866
Словаччина	1993–2008	0,983
Словенія	1993–2008	0,995
Україна	1993–2008	0,472

Розрахуємо коефіцієнт кореляції між цими двома показниками (табл. 5). У ході дослідження встановлено, що в одинадцяти країнах регіону існує пряма стійка залежність темпів зростання ВВП від темпів зростання кредитів приватному сектору.

Таблиця 5

Коефіцієнт детермінації між ВВП на душу населення (ПКС) та кредитом приватному сектору, % до ВВП

Країна	Період, що аналізується, роки	R ²
Білорусь	1993–2009	0,738
Болгарія	1992–2008	0,197
Хорватія	1993–2008	0,782
Чехія	1995–2008	0,414
Естонія	1993–2008	0,990
Угорщина	1992–2008	0,872
Латвія	1992–2008	0,955
Литва	1993–2008	0,878
Польща	1993–2009	0,894
Румунія	1992–2009	0,941
Росія	1992–2009	0,970
Сербія	2000–2009	0,422
Словаччина	1993–2008	0,188
Словенія	1993–2008	0,984
Україна	1993–2008	0,790

Зв'язок, швидше за все, має двосторонній характер: незважаючи на встановлену причинну залежність зростання від фінансового розвитку,

збільшення ВВП, у свою чергу, дає поштовх розширенню фінансового ринку.

Таким чином, розрахунки показали, що тільки у двох країнах регіону (Росії та Хорватії) фактори економічного зростання діють за класичною схемою. У решті країн аналіз одного, двох чи трьох факторів з п'яти, що досліджувалися, не виявив їх стійкого зв'язку з економічним зростанням (табл. 6).

Таблиця 6

Порівняльна характеристика країн Центральної та Східної Європи за ознакою наявності зв'язку між досліджуваними макропоказниками та економічним зростанням

Країна	Кількість зайнятих	Зовнішній борг	Експорт	ППП	Кредит приватному сектору
Білорусь	0,279	0,917	0,935	0,764	0,738
Болгарія	0,594	0,878	0,964	0,915	0,197
Хорватія	0,555	0,966	0,98	0,895	0,782
Чехія	0,277	0,975	0,994	0,216	0,414
Естонія	0,137	0,974	0,983	0,913	0,990
Угорщина	0,160	0,867	0,987	0,345	0,872
Латвія	0,133	0,991	0,987	0,603	0,955
Литва	0,133	0,955	0,980	0,642	0,878
Польща	0,430	0,905	0,979	0,783	0,894
Румунія	0,223	0,966	0,983	0,896	0,941
Росія	0,583	0,718	0,975	0,926	0,970
Сербія	0,320	0,778	0,866	0,799	0,422
Словаччина	0,506	0,983	0,983	0,314	0,188
Словенія	0,790	0,943	0,995	0,410	0,984
Україна	0,543	0,678	0,472	0,764	0,790

Найбільш цікавим результатом дослідження, на наш погляд, є повна відсутність зв'язку між кількістю зайнятих та ВВП у більшості країн регіону, тоді як у більш розвинутих країнах спостерігається стійкий позитивний зв'язок між зазначеними показниками (табл. 7).

Таблиця 7

Коефіцієнт детермінації між ВВП на душу населення (ПКС) та кількістю зайнятих у країнах ЄС

Країна	Період, що аналізується, роки	R ²
Австрія	1992–2008	0,966
Бельгія	1992–2008	0,975
Данія	1992–2008	0,891
Фінляндія	1992–2008	0,922
Франція	1992–2008	0,947
Німеччина	1992–2008	0,806
Греція	1992–2008	0,979
Ірландія	1992–2008	0,944
Італія	1992–2008	0,861

Продовження табл. 7

Країна	Період, що аналізується, роки	R ²
Люксембург	1992–2008	0,986
Нідерланди	1992–2008	0,901
Португалія	1992–2008	0,862
Іспанія	1992–2008	0,987
Швеція	1992–2008	0,787
Великобританія	1992–2008	0,981

Відомо, що значний вплив на економічне зростання мають не тільки економічні фактори, але й інституціональні, зокрема політична нестабільність у країні, ступінь довіри населення країни до політичної влади, рівень корупції. У деяких країнах ці фактори виявляються більш вагомими, ніж економічні складові. Так, Україна згідно з щорічною доповіддю, яку складає Світовий Економічний Форум, посідає майже останні місця за цими показниками.

Висновок. Таким чином, аналізуючи економічну циклічність у країнах Центральної та Східної Європи, вважається доцільним дослідити не тільки економічні змінні, але й політико-інституціональні показники, що відображають регіональну специфіку цих країн.

Список використаної літератури

1. Лерман А.В. Анализ тенденций производительности в странах СНГ (четвертый проект), Отчет Всемирного банка по действующему проекту / А.В. Лерман. – 2006.
2. Приватизация или внешний долг? Варианты финансирования внешнеторгового дефицита Беларуси / Е. Ракова, Г. Шиманович. – СПб.: Невский простор, 2007. – 87 с.
3. Asheghian P. Determinants of economic growth in the United States. The role of foreign direct investment / P. Asheghian // The international trade journal, 2004. – № 1, № 18. – P. 63–83.
4. Brock G. Growth in Russia during the 1990s – What role did FDI play? / G. Brock // Post-communist economies, 2005. – № 3, 17. – P. 319–329.
5. Chowdhury A. FDI and growth: What causes what? / A. Chowdhury & G. Mavrotas // The World Economy, 2006. – № 29 (1). – P. 9.
6. Easterly William R. Growth Implosions and Debt Explosions: Do Growth Slowdowns Cause Public Debt Crises? / William R. Easterly // World Bank Policy Research Working Paper No. 2531, Washington, 2001.
7. Elbadawi I. Debt Overhang and Economic Growth in Sub-Saharan Africa, in External Finance for Low-Income Countries, ed. by Zubair Iqbal and Ravi Kanbur / I. Elbadawi, B. Ndulu, N. Ndung'u. – Washington: International Monetary Fund, 1997.
8. Hansen H. On the casual links between FDI and growth in developing countries / Hansen H. & J. Rand // The World Economy, 2006. – № 29. – P. 21.
9. Hobson A. Industrial system / A. Hobson. – London, 1909. – 443 p.
10. Pattillo C. External Debt and Growth / C. Pattillo, H. Poirson, L. Ricci // IMF Working Paper № 02/69.

11. Tian X. Foreign Direct Investment and economic performance in transition economies: Evidence from China / X. Tian, S. Lin & V. I. Lo // *Post-Communist Economies*, 2004. – № 16 (A). – P. 499–510.

12. Report on Transformation. Hard Landing: Central and Eastern Europe Facing the Global Crisis // Price Water House Coopers, 2009. – 104 p.

В роботі досліджена взаємозв'язь економічного росту з численністю зайнятого населення, сукупним зовнішнім боргом, величиною експорту, кредитом частині сектору і об'ємом прямих іноземних інвестицій в країнах Центральної і Східної Європи; дана якісна оцінка отриманих залежностей.

Ключові слова: *економічний ріст, фактори економічного росту, циклічність, країни Центральної і Східної Європи.*

The paper explores the relationships between economic growth and total employment, gross external debt, export value, domestic credit to private sector and foreign direct investments; the article also contains the qualitative assessment of the results obtained.

Key words: *economic growth, factors of economic growth, cyclicity, Central and Eastern European countries.*

Надійшло 15.10.2010.

УДК 621.01:331.102.344

Т.С. Мішустіна

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ КАПІТАЛ ЯК ФАКТОР КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті розглянуто сутність та розвиток структури інтелектуального капіталу як фактора підвищення конкурентоспроможності машинобудівних підприємств. Проаналізовано стан і тенденції машинобудівної промисловості України. Подано структуру компонентів інтелектуального капіталу машинобудівного підприємства.

Ключові слова: *інтелектуальний капітал, інтелектуальний ресурс, конкурентоспроможність, структура інтелектуального капіталу машинобудівного підприємства.*

Постановка проблеми. У сучасному суспільстві інтелектуальний капітал стає основою багатства. Саме він визначає конкурентоспроможність економічних систем, є ключовим ресурсом їх розвитку. У процесі створення, трансформації та використання інтелектуального капіталу беруть участь усі суб'єкти ринкових відносин.

Одним із головних компонентів капіталу в економічній системі є капітал первинних її учасників – підприємств. Він формує базу економічних ресурсів виробничої системи, сфери обігу та виконує важливі функції: відтворювальну, нагромаджувальну, вартісну, фінансову, виробничу, інвестиційну, соціальну. Ця проблема для України загострюється у зв'язку з тим, що сьогодні в Україні спостерігаються диспропорції та протиріччя у системі створення капіталу, зокрема: зменшується величина власного капіталу в ресурсах підприємств для здійснення господарської